

Bokros Lajos

Száz év romlás

Száz évvel ezelőtt, 1915 novemberében Magyarország népei aggodalmas szorongással, de még némi bizakodással tekintettek a jövőbe. Az immár több mint egy évvel azelőtt elkezdődött nagy háború 1914-ben tragédiák sorozatát eredményezte az Osztrák–Magyar Monarchia számára. Százegy évvel ezelőtt, 1914 novemberében az orosz cár hadserege elfoglalta nemcsak Galícia fővárosát, Lemberget (Lviv, Lwów, Lvov), hanem lerohanta Galícia legfontosabb katonai létesítményét, a Przemysl városában található, bevehetetlennek hitt erődöt is. Ezt a csorbát csak 1915 júniusában sikerült kiküszöbölni, amikor a Monarchia hadserege – immár német csapatok támogatásával, hatalmas vérvesztés árán, de visszafoglalta Przemysl erődítményét. A Monarchia lélegzetvételnyi időhöz jutott; úgy tűnt, hogy az oroszok támadását sikerült végérvényesen visszaverni.

Ma már tudjuk, hogy a bizakodás elhamarkodott és indokolatlan volt. 1916 tragédiák sorozatát hozta a Monarchia népei számára. Olaszország és Románia az antant oldalán belépett a háborúba. Ettől kezdve a Monarchia körkörös hadviselésre volt kárhóztatva, ami katonai szempontból teljesen kilátástalannak bizonyult. Jelképes jelentőségű, hogy 99 évvel ezelőtt, 1916. november 21-én 86 éves korában elhunyt Ferenc József osztrák császár és magyar király.

A száz évvel ezelőtt felgyorsuló romlás következményei közül két szempontot szeretnék kiemelni.

Amikor a cár katonái 1914 őszen elfoglalták Galícia nagyobb részét, akkor onnan menekültek százezrei érkeztek a Monarchia többi részébe, így Magyarországra is. Jellemző, hogy a hazai uralkodó osztály nem fogadta szívesen a menekülteket. Egyáltalán nem buzdította arra a magyarországi népeket, hogy együttérzéssel támogassák szerencsétlen sorsú honfitársaikat. Igen, honfitársakat írok, mert a Monarchia egységes államközösséget alkotott. Olvasva a korabeli budapesti lapokat, megtudhatjuk, hogy az akkori magyar kormány, a ma ismét előszeretettel ünnepeelt Tisza István második kormánya fényesen megbukott az emberi szolidaritás vizsgáján. Micsoda áthallás!

A magyar uralkodó osztályok kivrívó kulturális és erkölcsi silánysága mellett a legnagyobb tragédia mégis a Monarchia mint egységes államkeret széthullása volt. Nem mintha a Monarchia a nyugati társadalomfejlődés csúcsát jelentette volna. Nem mintha demokratikus berendezkedésű lett volna. Hallatlanul fontos azonban, hogy a Monarchiában, ha lassan és fokozatosan, visszaesésekkel tarkítva, de *előre haladt a szabadság ügye*. A Monarchia nem volt demokratikus, de alapvetően liberális volt. Ahogy illiberális demokrácia nincs, úgy volt abban a korban egyre liberálisabb a nem-demokrácia. Az akkori Magyarországon döntő szerepet játszott a szabadelvű, tehát szabadságelvű, tehát liberális kormánypárt.

Az 1867-es osztrák–magyar ki-

egyezés történelmi jelentőségét nem lehet túlbecsülni. Ebben a vonatkozásban a legnagyobb tisztelettel ugyan, de nem értek egyet az Önök egyesületének nagyszerű névadójával, Bibó Istvánnal. Bibó élete során mindvégig elítélte a kiegyezést, rossz kompromisszumnak tekintve azt. Szerintem, történelmi tanulmányok tömkelegének talán szerénytelen, de bizonyosan tisztelettudó olvasója szerint azonban ennek az ellenkezője igaz. *Deák Ferenc műve a magyar történelem egyik fénylő csúcspontja.* A kiegyezés közel ötven évre lehetővé tette, hogy hazánk bekapcsolódjon az akkori nyugati civilizáció főáramlatába. A kiegyezés által létrehozott államjogi keret csaknem fél évszázadon át a *magyarországi modernizáció és felzárkózás sikerét* biztosította.

4 Miért érdekes ez? Azért, mert az azóta eltelt száz évben egyetlenyszer sem volt hazánk ilyen szerencsés helyzetben. Volt több kísérlet a modernizációra és a nyugati felzárkózásra, de ezek rendre rövid életűeknek és sikerteleneknek bizonyultak. Most, 2015 novemberében szomorúan kell megállapítanunk, hogy Magyarország gazdasági, társadalmi, kulturális és erkölcsi állapota ismét romlik. Modernizációt élesen ellenző avított és gonosz politikai erők kormányozzák egyre távolabb a nyugati civilizáció főáramától.

Nem kívánom részletesen végig-elemezni az elmúlt száz évet. Elég annyi, hogy az 1918. végi köztársasági kísérlet után jött a Horthy-diktatúra, amely nemcsak társadalmilag, hanem gazdaságilag is egyértelműen visszalökte Magyarországot a hanyatlásba, a leszakadásba. Ezt fontos kiemelni, mert ma az uralkodó körök éppen Horthy rendszerében vélik megtalálni

a huszonegyedik századi fejlődés kívánatos modelljét. Mi sem fejezi ki jobban a mai rendszer elmaradott jellegét. A Horthy-rendszer modernizációs szempontból vitathatatlanul visszalépés volt – gazdasági, társadalmi, jogi, politikai, kulturális és erkölcsi értelemben egyaránt.

Ugyanez mondható el Szálasi Ferenc és Rákosi Mátyás viszonylag rövid életű, de szélsőségesen ideologikus és kirívóan romboló diktatúráiról. 1945–48-ban, majd az 1956-os forradalom 12 rövid napja alatt ismét történtek kétségbeesett kísérletek arra, hogy hazánk visszatérjen a nyugati civilizáció fő sodorvonalába. Sikertelennek bizonyult mindkét erőfeszítés. Huszadik századi magyar tragédia.

Kádár János rendszere ugyanúgy vérben és vasban született, mint Horthy Miklósé. A kirívóan visszataszító kezdetek után a puhuló diktatúra, a nyugati szociológiai irodalomban gyakran emlegetett gulyáskommunizmus azonban már magába emelt bizonyos modernizációs elemeket is. Mivel azonban alapvetően piactagadó és szabadságellenes diktatúra maradt, a megkésett modernizáció szilánkjai sohasem tudtak összetapadni rendszert meghatározó tényezővé.

1989 elhozta a modernizáció újabb kísérletét. Szép erőfeszítés volt, lettek is komoly eredményei. Mégis, 2010-ben magától összedőlt a szabad piacgazdaság és a liberális demokrácia hazai építménye, mert alapjai rémségesen gyengéknek bizonyultak. Nem kellett hozzá külső beavatkozás, amire szabadságunk hiányát most önfelmentő módon rákenhetnénk. Talán ez összefügg azzal, hogy 1989-ben Mihail Szergejevics Gorbacsov kezéből készen kaptuk a szabadságot. Nem kellett

megküzdenünk érte. Nem értékeljük sokra, így nem is mentünk vele semmire.

Most jó helyzetben vagyunk, mert az Isten vagy a sors ránk mérte a feladatot. Ha kell a szabadság, hát küzdjünk érte. Tessék kiérdekelni, dolgozni érte, hátha azután megtapad. Ha nem küzdünk érte, sohasem fog eljönni, mert egyáltalán nem szükségszerű, hogy eljőjön. A történelem választott alternatívákban halad, nem pedig az eleve elrendelés útján.

A szabadság ügye egyelőre nem áll jól a magát demokratikusnak nevező hazai ellenzék köreiben sem. Illúziók tömkelege hajlítja populizmusha a gondolatokat. A baloldal jelentős része ugyanúgy utálja a piacgazdaságot, a kapitalizmust, a szabad versenyt, a vállalkozókat és a befektetőket – különösen a külföldieket –, mint a neokommunista Fidesz és neonáci Jobbik. Gazdaságpolitikai felfogásuk hajszálnyira sem tér el a magát nemzeti konzervatívnek hazudó kormányétól. Demokráciát, jogállamot persze sokat szeretnének, de nem értik, hogy politikai verseny, azaz képviseleti demokrácia csakis *magántulajdonon alapuló gazdasági verseny, vagyis nyitott és hatékony piacgazdaság* talaján képzelhető el.

Sok régi és mai példa van arra, hogy piaci alapú gazdaságot nem demokratikus állami berendezkedés keretez. A Fidesz által áhítással csodált Kína, Oroszország, netán Törökország, Egyiptom vagy Kazahsztán és Azerbajdzsán pontosan ilyen. Arra azonban egyetlen példa sincs a világon, hogy piactagadó, vagyis nem szabad gazdaságnak liberális, azaz szabadságelvű demokrácia lenne a felépítménye.

A nép mai vezére nálunk illibe-

rális demokráciáról fecseg, ami fából vaskarika. Angela Merkel udvariasabban mondta: az illiberális demokrácia számára nem értelmezhető. *A demokrácia lényege mindig és minden időben a szabadság.* Az illiberális demokrácia pontosan olyan, mint a szocialista demokrácia volt. Üres szólam, bruttó hamisság, nettó hazugság.

Apropó, Angela Merkel. A legutóbbi kimutatások szerint Németországban 2015. október 31-ig 758 ezer menekültet regisztráltak. Ez hatalmas létszám. Nem kevésbé óriási megterhelést okoz a német államnak és végső soron a német polgároknak. Vannak, akik nehezen tűrik, de a többség megfelel a kihívásnak. Első helyen maga a német kormány, amely láthatólag képes összeegyeztetni az emberi szolidaritás parancsát a német nép gazdasági és társadalmi érdekeivel.

A Süddeutsche Zeitung című müncheni napilap mai száma (2015. november 8.) első oldalán érdekes ábrát közölt a menekültek németországi befogadásának költségvetési hatásairól. A lap három forgatókönyvet vázolt fel: egy optimista (kevesebben érkeznek), realista (nagyjából a mai irányzat folytatódik) és egy pesszimista (jóval többen érkeznek, mint eddig) változatot. Elég legyen most a realista változatot idézni. Ha összevetjük a pénzügyi költségeket és a hasznokat, akkor az látszik, hogy a menekültek ellátása – regisztrálás, őrzés, szállás, élelmezés, nyelvtanulás, gyermekek oktatása, egészségügyi ellátás, ideiglenes zsebpénz (!) stb. – idén körülbelül a német bruttó hazai termék (GDP) fél százalékába kerül. Jövőre az egyenleg egész biztosan tovább romlik, de 2020-ban a többletbevételek és a többletkiadások már kiegyensúlyozhatják egy-

mást. 2021-től hosszú időszakon át a menekültek befogadásának pénzügyi egyenlege már pozitív lesz, hiszen a menekültek jelentős része dolgozik, bért kap, adót és nyugdíj-járulékot fizet, ami nem utolsósorban a fogyatkozó és korosodó német társadalomban az idősek nyugellátását jóval fenntarthatóbbá teszi. És ez csak a szűk pénzügyi mérleg.

Miért érdekes ez? Azért, mert jó példa arra, hogy a modern társadalom képes szembenézni sorsdöntő kihívásokkal, és képes azokat a maga javára fordítani. A modernizációt elutasító, bizalomhiányos és szolidaritást saját népe iránt is alig felmutató társadalom idegesen és önpusztító módon reagál a külső és

belső kihívásokra. Különösen akkor, ha olyan buta és gonosz kormányzata van, amelyik képtelen felismerni saját nemzete alapvető érdekeit, vagy saját hatalmának fenntartását lelkiismeret-furdalás nélkül a nemzeti érdek elé helyezi.

Amíg a Fidesz nevetségesen kisserű, léleknyomorító diktatúrája fennmarad, nem lesz hazai modernizáció. Az írástudók felelőssége az, hogy a nagy háború befejeződésének századik évfordulóján Magyarország előtt nyíljon meg újabb esély a demokrácia helyreállítására és ezáltal a haladásra, európai felzárkózásra. Rajtunk múlik, hogy lesz-e és mikor lesz végre negyedik magyar köztársaság.

Szerlegbeszéd a Bibó István Közéleti Klub köztársasági emléknapiján, elhangzott 2015. november 8-án.

6

Szerzőink könyvei

